

LATINAMERIKA MELLAN ÖST OCH VÄST

Av kommendörkapten T. WULFF

»SOVJET ANSTRÄNGER sig att etablera ett ekonomiskt brohuvud i Latinamerika av samma slag som i Mellersta Östern och i främsta rummet koncentrerar man sig på att utveckla de latinamerikanska oljeresurserna» konstaterade nyligen New York Herald Tribunes korrespondent i Buenos Aires i en uppmärksam rapport. Genom denna fick amerikanska folket bekräftelse på att det fanns en allvarlig bakgrund till de oroligheter, som utbröt under vicepresident Nixons sydamerikanska resa våren 1958. Under senare år har förhållandena i de latinamerikanska staterna — med undantag för en eller annan revolution av typ »Affären Costa Negra» — stabiliserats och dessa stater har ansetts som självklara medlemmar i den västliga gemenskapen. Genom det inträffade har situationen förändrats och en skilljemur hotar att växa upp mellan de båda amerikanska kontinenterna. En sådan utveckling skulle innebära ett allvarligt bakslag för USA och en svår motgång för hela den fria världen med hänsyn till Latinamerikas stora politiska, ekonomiska och strategiska betydelse.

De stora möjligheternas kontinent

Sydamerika är jordens i storleksordning fjärde kontinent med ett yttinnehåll, som är nästan två gånger Europas. Folkmängden är 130 miljoner, vartill kommer cirka 50 miljoner inom de övriga områden, som brukar räknas till Latinamerika, nämligen Centralamerika och Karibiska övärlden. Jämfört med Europa, som har 500 miljoner invånare, är Latinamerika glest befolkat, men befolkningstillväxten är större än i någon annan världsdelen. Trots att Sydamerika kallas »den gröna kontinenten» är endast cirka 30 % av arealen odlad. De största odlade områdena ligger i Argentina, som är en av jordens ledande stater i fråga om kött-, spannmåls- och ullproduktion. Stora områden återstår för uppodling och det akuta problemet är, att man icke hinner exploatera i den takt, som befolkningsökningen skulle fordra. Följden har blivit, att livsmedelsexporten minskat för varje år.

Kontinenten innehåller mycket stora naturtillgångar, vars exploatering ännu bara påbörjats. Betydande oljereserver finns i Venezu-

ela, Colombia, Trinidad och Argentina. Utvinning i stor skala har igångsatts i Venezuela, som 1957 producerade 146 miljoner ton råolja motsvarande 16,6% av världproduktionen. Av Venezuelas oljeexport går 50% till USA och Kanada, 22% till Europa samt resten till Latinamerika. Under senare år har mycket stora järnmalmsförekomster påträffats i Brasilien, som numera räknas som ett av jordens järnrikaste länder med upp till 22% av de kända järnmalmsstillgångarna. På kopparmarknaden intar Sydamerika en dominerande ställning främst genom Chiles tillgångar, som uppskattas till 37% av världens kända kopparreserver. Betydande tennfyndigheter har påträffats i Bolivia, som svarar för cirka 20% av världproduktionen i fråga om tenn. Även »den nya tidens metaller» som vanadin, volfram, bly, zink, antimon, svavel, asbest och vismut brytas i Bolivia, Chile och Peru.

Utvinningen av Sydamerikas naturtillgångar är förenad med stora svårigheter på grund av besvärliga transportförhållanden och brist på tekniker. Det främsta hindret är dock kapitalbristen: här fordras betydande investeringar och de berörda staterna kan icke själva svara härför. Tidigare har främst brittiska bolag lämnat bidrag till Sydamerikas exploatering. Så har till exempel både Argentinas och Brasiliens järnvägsnät byggts upp med brittiskt kapital, men denna makt-

ställning är numera bruten. Under senare år har främst USA svarat för investeringarna i de latinamerikanska staterna och härigenom verksamt bidragit till det uppsving, som kunnat märkas över hela kontinenten. Investeringstakten har emellertid bromsats upp sedan flera av de sydamerikanska staterna börjat driva en hård socialiseringslinje. Som exempel kan nämnas, att Bolivias regering beslutat förstatliga landets tenngruvor och därigenom skrämt bort det utländska privatkapitalet. Samma förhållande har kunnat observeras beträffande Argentinas och Brasiliens oljeindustri, som ställts under statsmonopol.

Latinamerika i världspolitiken

De 20 latinamerikanska republikerna har trots inbördes motsättningar och olikheter i styrelseskick utåt kunnat uppträda som en enhet och härigenom skaffat sig respekt i storpolitiska sammanhang. Det kan dock icke förnekas, att sammanhållningen många gånger utsatts för svåra påfrestningar och bl. a. torde Chiles och Argentinas rivalitet i Antarktis utgöra ett orosmoment. Olikheter i styrelseskick synas i ringa grad påverka den ömsesidiga sammanhållningen — ett faktum som kunnat konstateras under den peronistiska epoken i Argentina och som i dagsläget gäller beträffande diktaturstaten Paraguays relationer med grannarna.

Samtliga latinamerikanska stater

är medlemmar i Förenta Nationerna och har sålunda tillsammans 20 röster vid omröstning i generalförsamlingen, d. v. s. i det närmaste $\frac{1}{4}$ av totala röstetalet. Detta gör att stormaktsblocken är ytterst angelägna om att förvärva de latinamerikanska rösterna och hittills har Västmakterna haft ett klart försteg härvidlag.

På senaste tiden har de latinamerikanska staterna i olika sammanhang förfäktat åsikter, som varit helt avvikande från Västmakternas. Detta var t. ex. fallet under 1958 års internationella sjörättskonferens i Genève, då de latinamerikanska staterna önskade en kraftig utvidgning av territorialvattengränserna. Bakgrunden var att staterna i Sydamerika önskade få monopol på fiske och oljeutvinning utanför sina kuster. I konferensens slutskede lyckades Västmakterna få med huvuddelen av staterna på USA:s kompromissförslag, men en minoritet höll hela tiden fast vid en gränsdragning, som nära överensstämde med Sovjets förslag. Latinamerikas avvikande inställning i denna och andra, viktiga principfrågor har betraktats med oro. Det växande afro-asiatiska inflytandet inom FN gör det nämligen allt mera angeläget för Västmakterna att försäkra sig om de latinamerikanska staternas bistånd.

Gemensamt amerikanskt försvar

Principen om ett gemensamt försvar av västra halvklotet är gam-

mal — den går i själva verket tillbaka till Monroedoktrinen av år 1820. Det dröjde emellertid mera än ett århundrade innan principen kunde omsättas i ett förbund mellan amerikanska stater. 1932 bildades den s. k. Panamerikanska Unionen, som medförde förbättrad kontakt mellan USA och Latinamerika och utjämnade tidigare motsättningar. Något egentligt försvarsförbund var dock icke Panamerikanska Unionen, men den bidrog verksamt till de latinamerikanska staternas välvilliga inställning mot de allierade under andra världskriget.

Kort tid efter krigsslutet tog president Roosevelt initiativet till förnyade kontakter med de latinamerikanska staterna. USA hade gått segrande ur kriget och inför det nya läge, som uppstått, var det önskvärt att stärka de interamerikanska förbindelserna. Förhandlingarna ledde 1948 till att Panamerikanska Unionen ersattes av ett förbund Organisation of American States (O.A.S.) uppbyggt i princip efter Förenta Nationernas mönster. Mera allmänt känd torde den s. k. Rio-pakten vara. Denna pakt, som kompletterar OAS, tillkom 1948 i Rio de Janeiro och omfattar staterna på västra halvklotet. Kanada är dock icke med vare sig i Rio-pakten eller OAS.

Riopakten är ett förbund för kollektivt försvar och utformningen överensstämmer i stort med NATO-fördraget. En viktig principskillnad

är att Rio-pakten endast omfattar de berörda staternas territorium och icke Sydatlanten, men förslag om utvidgning av paktområdet har framförts vid skilda tillfällen. En annan skiljaktighet är att hjälpåtgärder mot angrepp får insättas först på begäran av den eller de anfallna staterna. Bakgrunden torde vara en strävan från de mindre staternas sida att i det längsta undvika USA-intervention. Stadgan behandlar icke bara det fall att en eller flera stater utsätts för yttre angrepp, utan den tar också upp frågan om inre oroligheter samt hjälp mot omstörtande verksamhet. Rio-pakten medger icke stationering av främmande trupper inom de latinamerikanska staternas områden. USA har visserligen viktiga garnisoner bl. a. i Panama och på Cuba, men dessa har tillkommit enligt speciella fördrag.

Det militära försvaret av västra halvklotet åvilar enligt Rio-pakten samtliga medlemsstater, men i realiteten bärs försvaret upp huvudsakligen av USA:s krigsmakt. Under senare år har Argentina, Brasilien och Chile börjat bygga upp moderna försvar, varvid USA i stor utsträckning bidragit i syfte att få standardiserad krigsmateriel inom hela Rio-paktens område.

Latinamerikas strategiska betydelse

Under andra världskriget utgjorde Sydamerika ett mycket viktigt råvaruområde för de allierade.

USA hämtade betydande oljekvantiteter från Venezuela och de rika mineraltillgångarna i Chile och Peru var av största värde för de allierades ekonomiska krigsansträngningar. I ett framtida stormaktskrig kommer Sydamerikas ställning som råvaruområde sannolikt att bli ytterligare markerad. Västmakterna torde bli ännu mera beroende av Venezuelas olja, eftersom oljeleveranser från Mellersta Östern knappast kan påräknas och de nordamerikanska resurserna är otillräckliga. På motsvarande sätt kommer de sydamerikanska mineraltillgångarna att få ökad betydelse i framtiden och särskilt gäller detta »den nya tidens metaller». Sydamerikas betydelse som råvarubas har med säkerhet uppmärksamats av Sovjet, som i krigstid önskar avskära förbindelserna mellan Sydamerika och NATO-länderna.

Latinamerikas strategiska betydelse sammanhänger också med kontinentens läge i närheten av de viktiga sjöfartslederna via Panamakanalen och Kap Horn. Så länge dessa passager kan hållas öppna och kontrolleras av Väst, finns det möjligheter att överföra sjöstridskrafter mellan oceanerna alltefter lägets växlingar. Panamakanalen är särskilt värdefull för snabba omgrupperingar, men kanalens sårbarhet har ökat avsevärt genom de moderna vapnen och dessutom är slussarna otillräckliga för de största amerikanska fartygen. Passagen via

Kap Horn har därför fått ökad betydelse. Ur Västs synpunkt kan en sovjetisk infiltration i Latinamerika icke godtagas, då detta skulle medföra ett ödesdigert hot mot sjöfartslederna.

Tidigare har Sydamerika ansetts helt skyddat från överraskande angrepp på grund av sitt undandragna läge på stort avstånd från Sovjets flygbaser. Efter de interkontinentala robotarnas och de robotskjutande ubåtarnas tillkomst måste denna uppfattning revideras. Överraskande angrepp kan numera insättas även mot Sydamerika och främst utgör de robotskjutande ubåtarna ett allvarligt hot mot de stora befolkningscentra vid kusterna.

Sovjets penetration

På senaste tiden har kunnat konstateras ett ständigt stegrat ryskt intresse för Latinamerika och detta har bl. a. yttrat sig i en ekonomisk offensiv i olika sydamerikanska stater. Sovjets ekonomiska förbindelser har underlättats i betydande grad genom tillkomsten av de sydamerikanska statsmonopolen. Det brasilianska, statsägda oljebolaget Petrobras har fått stora ryska anbud på oljeleveranser samt på maskinell utrustning för landets oljeindustri. I gengäld har Sovjet erbjudit sig att importera spannmål och kaffe från Brasilien. Anledningen till att USA icke läm-

nat den erforderliga hjälpen är närmast, att nordamerikanerna endast vill lämna stöd åt privatägda företag i andra stater.

I oktober 1958 meddelades officiellt från Moskva att Sovjet under-tecknat ett handelsavtal med Argentina. Enligt avtalet skall ryska staten leverera maskinutrustning för den argentinska oljeindustrin till ett värde av 100 miljoner dollars. Härigenom har Sovjet erövrat en viktig position inom ett område, där USA hittills haft en privilegierad ställning. Sovjet har också lyckats sluta handelsavtal med Uruguay och varuutbytet mellan dessa båda länder ökas i snabb takt. Den sovjetiska offensiven i Latinamerika har haft god hjälp av nuvarande svårigheter på råvarumarknaderna. Så har t. ex. Chile på grund av minskad export till USA sett sig nödsakat att sälja koppar till Sovjetblocket. Dessa ryska framgångar kommer sannolikt att följas av flera, ty Sovjets handelskommissioner genomkorsar för närvarande Sydamerika på jakt efter nya marker.

Latinamerika är i dagsläget icke kommunistinfekterat i någon större utsträckning. Kommunistregim förekommer bara i Brittiska Guyana, men det röda inflytandet ökar i samtliga stater. De svåra oroligheterna under vicepresident Nixons resa utgör också ett tydligt bevis på Sovjets politiska aktivitet i Latinamerika.

Ändrade relationer USA — Latinamerika

Efter Nixons resa vaknade USA till insikt om att en förändring höll på att ske inom Latinamerika och man började undersöka anledningarna härtill. En påtaglig orsak var den amerikanska investeringspolitiken: enligt latinamerikansk uppfattning lämnade USA endast bidrag för att själv tjäna på affären. Det kanske tydligaste exemplet är exploateringen av Venezuelas oljeförekomster, vilken ligger helt i händerna på USA:s storföretag. På latinamerikanskt håll anser man, att Venezuela får alltför liten vinst av sina rika naturtillgångar.

I de latinamerikanska staterna har USA:s ekonomiska hjälpprogram också givit anledning till starkt missnöje. Det anses sålunda, att USA satsat alltför mycket på Europa och Asien och glömt bort hjälpbehövande länder på västra halvklotet. Som belysning härtill anföres, att Europa sedan 1945 erhållit hjälp med sammanlagt 29,7 miljarder dollars och att Asien under samma period erhållit 18,8 miljarder dollars, medan Latinamerika endast fått 700 miljoner eller mindre än 1½ % av bidragen till Europa och Asien. I latinamerikanska kretsar frågar man nu, om länderna måste stå inför omedelbart kommunistiskt hot för att USA skall gå med på hjälpprogram i större skala.

Latinamerika är än så länge starkt beroende av USA för sitt

handelsutbyte och för närvarande går cirka 50 % av exporten till grannen i norr. Detta har bl. a. medfört att USA fått skulden för den senaste tidens nedgång på råvarumarknaderna, vilken träffat sådana länder som Chile, Bolivia och Peru mycket kännbart.

När de amerikanska politikerna gjort läget klart för sig, började USA att lägga om sin politik gentemot Latinamerika. Presidentens broder, Milton Eisenhower sändes till de olika sydamerikanska regeringarna för att noggrant studera de ekonomiska problemen i respektive land. Milton Eisenhower återvände med ett fulltecknat program av hjälpåtgärder, vars genomförande nu håller på att undersökas. USA söker bl. a. skapa ett interamerikanskt organ för ekonomisk utveckling och detta organ torde kunna få mycket stor betydelse i framtiden. Under sommaren 1958 lämnades också ett märkligt och sannolikt även uppskattat bevis för Latinamerikas betydelse i världspolitiken. Det var, då utrikesminister Dulles före öppnandet av FN:s generalförsamling gjorde en blixtresä till Rio de Janeiro för att försäkra sig om latinamerikanskt bistånd vid de viktiga förhandlingarna.

Den stora frågan är nu, huruvida USA:s åtgärder är tillräckliga för att hejda Sovjets expansion i Latinamerika. Skulle USA:s ansträngningar icke krönas med framgång, blir följden sannolikt att Sovjet inträder som långivare åt de latin-

amerikanska staterna, varigenom samtidigt rika råvaruområden kommer under rysk kontroll. En sådan utveckling skulle medföra omvälvning inom de västerländska staternas ekonomi och utan tvekan få allvarliga strategiska följdverk-

ningar. Kan å andra sidan USA behålla och stärka sitt inflytande, kommer de latinamerikanska staterna att knytas närmare till Västerlandets ekonomiska, politiska och måhända även militära system till gagn för hela den fria världen.